

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 60-Х РР. XX СТ. (НА ПРИКЛАДІ МИКОЛАЄВА)

Висвітлюється процес вдосконалення навчально-методичної роботи в школах, та окреслюється навчально-виробнича спрямованість випускників Миколаєва 60-х рр. XX ст.

Ключові слова: шкільна освіта, навчально-методична робота, професійна спрямованість, районний відділ народної освіти.

Освещается процесс совершенствования учебно-методической работы в школах, и определяется учебно-производственная направленность выпускников Николаева 60-х гг. XX ст.

Ключевые слова: школьное образование, учебно-методическая работа, профессиональная направленность, районный отдел народного образования.

This article presented the processes of improving teaching methods in schools, determined by the training and production orientation of Nikolaev's graduates in the 60's years of the XX century.

Key words: school education, educational and methodical work, professional orientation, the District Board of Education.

На сучасному етапі реформування освіти постає актуальне питання дослідження її розвитку у історичному поступі. Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує досвід роботи шкіл у 60-х рр. XX ст. Саме в зазначений період освіта мала цілий ряд трансформацій, які сприяли подальшому її вдосконаленню.

У Миколаєві науковий пріоритет дослідження розвитку шкільної освіти належить історикам: Горбурову Є.Г., Тригубу М.П. Особливої уваги заслуговують роботи Шкварця В.П.[15, 16, 17].

Шкільна освіта в Україні на даному етапі характеризувалася пошуками нових форм роботи, як змістовного наповнення так і термінів навчання. Безпосередньо в Миколаєві на початку 60-х рр. працювали масові школи (денні) і школи робітничої молоді (вечірні). На підставі архівних джерел можна проаналізувати динаміку їх основних показників. У 1960 р. в Миколаєві діяла 41 масова школа, з них 14 восьмирічних, 27 середніх та 6 шкіл-інтернатів (2 з них спеціального призначення) і 14 вечірніх шкіл [2:3; 3:2]. У вечірніх школах нараховувалось 207 класів, загальною чисельністю 4366 учнів [3:4]. Вечірні навчальні заклади були повністю укомплектовані педагогічними кадрами. В

масових школах нараховувалось 855 класів, у яких навчалося 26194 учні [2:4]. Якщо порівнювати представлені цифри із показниками 1965 р., то в Миколаєві діяло 954 класи масових шкіл і 370 вечірніх, відповідно, кількість учнів складала 32145 денної та 9209 вечірньої форми. У 1968-1969 навчальному році нараховувалось 48 шкіл, із загальною кількістю 1092 денних класів, де навчалося 38 798 учнів [6:2; 7:2; 9:3].

Суспільно-політичні процеси в Радянському союзі і УРСР зокрема, вимагали змін у організації роботи освітніх закладів, цьому активно сприяли постанови пленумів ЦК КПРС. Через освіту молоді партійно-радянська система досить міцно зберігала монополістичні позиції. У 60-х рр. важливим завданням стає впровадження загальної обов'язкової середньої освіти та перехід шкіл на новий рівень. Процес введення загальної обов'язкової середньої освіти мав здійснитися в декілька етапів. З цією метою в 1964 р. пленум ЦК КПРС і Рада міністрів СРСР прийняли постанову «Про зміни терміну навчання в середніх загальноосвітніх трудових політехнічних школах з виробничим навчанням» [14]. Школи знову переходили на 10-річне навчання. Причинами відходу від 11-річного навчання стали: демографічна криза (школу закінчували діти війни), слабка матеріально-технічна база виробничого навчання. В 1966 р. у «Закон про школу» вносяться часткові зміни – скасовується обов'язкова професійна підготовка в загальноосвітніх школах. Вона не витримала випробувань життєвою практикою і не відповідала реальним потребам часу. В 1966 р. приймається постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого вдосконалення роботи середньої загальноосвітньої школи», відповідно до якої в країні запроваджувалася загальна обов'язкова середня освіта [13].

Районний міський відділ освіти Миколаєва, керуючись у практичній роботі рішеннями XX і XXI з'їздів КПРС і Законом «Про школу», затверджував перелік заходів на наступний календарний рік [1:1]. На підставі архівних джерел розглянемо план роботи міського відділу народної освіти на 1960-1961 р. [1:2]. План поділявся наступним чином: 1) організаційна робота

(перевірка наповнення шкіл учнями; контроль за вступом дітей на навчання; упорядкування шкільних мікрорайонів; відселення людей з приміщень миколаївських шкіл №4, 6, 8, 11, 13, 16, 19, 21, 22, 34, 41 з подальшим їх переобладнання під класи); 2) загально-навчальна (облік дітей від 6 до 16 років; контроль за станом груп продовженого дня; боротьба з дитячою безпритульністю); 3) методична робота (дворічні курси для викладачів при інституті удосконалення кваліфікації вчителів; залучення досвідчених спеціалістів для перевірки якості знань учнів); 4) розвиток шкіл трудової молоді; за допомогою комсомольських і профсоюзних організацій проведення набору учнів та створення класів на підприємствах [1: 3-8]. Отже, наведені нами матеріали відображають загальні напрями організації шкільного процесу.

Нагальною необхідністю досліджуваного періоду стала підготовка кваліфікованих викладачів. Районний відділ освіти Миколаєва направляв вчителів на дворічні курси підвищення кваліфікації [1]. Особлива увага приділялася позашкільній роботі. У планах міського відділу народної освіти окремий пункт займала ідеологічно-виховна робота, яка проводилася в школах. Вчителі зобов'язувалися не тільки підвищувати власну професійну кваліфікацію, а й проводити заняття із шкільних предметів та формувати ідейно-політичний рівень школярів відповідно до партійно-радянських догм. Крім того, вчителями проводилася робота з піонерськими і комсомольськими організаціями. В ідеологічній роботі вчителям допомагали старші піонервожаті школи, які були на посадах і отримували зарплатню. Їм доручалася виховна робота в піонерських загонах кожного класу. У звіті про роботу в школах Миколаєва за 1960-1961 початковий рік відзначалось, що в місті існувало 43 піонерські шкільні загони [2:172-175]. З числа «ідеологічно підкованих» піонерів обирались вожаті (комсомольці) для жовтенят молодших класів. 31 комсомольська організація об'єднувала більше 2000 комсомольців в школах міста [2:176-180].

Розв'язуючи проблему прискорення науково-технічного прогресу, М. Хрущов прийняв кілька принципових рішень, які визначили характер

розвитку соціально-економічного сектору. Народногосподарські проблеми вимагали поповнення провідних галузей економіки спеціалістами. На прикладі Миколаєва визначається загальна тенденція навчально-трудової спрямованості випускників середніх шкіл у 60-х рр. (за даними районного відділу освіти – Таблиця 1).

Таблиця 1. Динаміка навчально-виробничого спрямування випускників середніх шкіл Миколаєва у 1959- 1965 рр. XX ст.

	1959-1960		1964-1965		Порівняння щодо збільшення(+) чи зменшення(-)	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Загальна кількість випускників	1188	100	782	100	-406	-34,75
Вступили до вищих або середніх навчальних закладів	403	33,92	281	35,93	-122	+2,01
Вступили до лав збройних сил	23	1,94	11	1,44	-12	-0,5
Обрали подальше навчання у професійно-технічних училищах	-	-	25	3,20	+25	+3,2
Вступили до інших навчальних закладів (військових)	-	-	12	1,53	+12	+1,53
Працевлаштування на виробництві	655	55,14	371	47,44	-284	-7,7
Задіяно в галузях сільського господарства	10	0,84	12	1,53	+2	+0,69
Культурно-освітні установи	-	-	3	0,38	+3	+0,38
В інших установах	-	-	36	4,6	+36	+4,6

Не працевлаштувалися	97	8,16	27	3,45	-70	-4,71
Немає ніяких даних	-	-	4	0,53	+4	+0,53

Таким чином, за статистичними даними, порівнюючи динаміку навчально-виробничого спрямування випускників середніх шкіл Миколаєва у 60-х рр., визначається позитивна тенденція, що характеризує майже 100 % зайнятість випускників. Якщо в 1960 р. 8 % випускників (97 осіб) не обрали подальшого місця навчання чи роботи, то 1965 р. таких залишилося 3,5 % (31 особа). Проаналізувавши архівні документи, варто зазначити, що відповідно до рішень з'їздів, постанов ЦК КПРС у навчальних програмах районного відділу освіти Миколаєва, визначалися пріоритетні вимоги до системи народної освіти [1, 2, 3, 5, 6, 7, 10].

Отже, на підставі узагальненого архівного матеріалу, робимо висновки: у кінці 50-х – середині 60-х рр., системою освіти вирішувалося наступні завдання – ліквідовувалась нестача кваліфікованих кадрів; поступово освітні заклади наповнювалися учнями; покращувалося матеріальне забезпечення шкіл. Окремим аспектом народної освіти стало розширення системи вечірніх шкіл, та гарантоване спрямування майже усіх випускників на подальше навчання чи працевлаштування.

Джерела та література:

1. Державний архів Миколаївської області (ДАМО). – Ф. Р-91.– О.2 т.1 – Спр.161. – Арк. 1-8.
2. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.162. – Арк. 172 – 180.
3. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.163. – Арк. 10 – 11.
4. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.169. – Арк. 4.
5. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.232. – Арк. 7.
6. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.260. – Арк.125.
7. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.261. – Арк.73.
8. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.1. – Спр.265. – Арк. 99.

9. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.2. – Спр.382. – Арк. 1 – 4.
10. ДАМО. – Ф. Р-91. – О.2 т.2. – Спр.384. – Арк. 207.
11. Закон СССР от 24.12.1958 "Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР" // Библиотека нормативно - правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5337.htm.
12. Закон СССР от 11.12.1964 N 3096-VI "Об утверждении Указа Президиума Верховного Совета СССР от 10 августа 1964 года и внесении частичных изменений в статью 4 Закона СССР "Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР" // Библиотека нормативно – правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6173.htm.
13. Постановление ЦК КПСС, Совмина СССР от 10.11.1966 N 874 "О мерах дальнейшего улучшения работы средней общеобразовательной школы" // Библиотека нормативно – правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6490.htm.
14. Постановление ЦК КПСС, Совмина СССР от 21.05.1964 N 499 "О сроках подготовки и улучшении использования специалистов с высшим и средним специальным образованием" // Библиотека нормативно – правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6082.htm.
15. Павлик І.С. Історія Миколаївщини / І.С. Павлик, М.П. Тригуб, О.В. Білюк – Миколаїв, 1996. – С. 81 – 89.
16. Шкварець В.П. Повоєнна та сучасна Миколаївщина / В.П. Шкварець, Є.Г. Горбуров, К.Є. Горбуров – Миколаїв, 2008 – С. 49-58.
17. Шкварець В.П. Миколаївщина в 60-х першій половині 80-х рр. XX ст. / В.П. Шкварець – Миколаїв, 2008 – С. 49-58.